

7. Makselon Yu. Psykholohiia: z vykladom osnov psykholohii relihii [Tekst] / Yu. Makselon; [per. z pol.; pid red.Iu. Makselona].— Lviv: Svichado, 1998. — 320 s.
8. Relihiia v Ukraini /Vikipediia — vilnoi entsyklopedii. — [rezhym dostupu]: https://uk.wikipedia.org/wiki/Relihiia_v_Ukraini
9. Relihiini orhanizatsii v Ukraini (stanom na 1 sichnia 2018 r.)/ Dani Departamentu u spravakh relihii ta natsionalnostei Ministerstva kultury Ukrainy : Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 19.03.2018 r. № 216 "Pro richnu statystychnu zvitnist z pytan derzhavno-konfesiinykh vidnosyn v Ukraini za 2017 rik (relihiini orhanizatsii)" — [rezhym dostupu]: https://risu.org.ua/ua/index/resourses/statistics/ukr_2018/70440/
10. Khalanskyi V. V. Vplyv relihiinoho faktoru na tsinnisno-smyslovi struktury osobystosti [Tekst] / V. V. Khalanskyi // Visnyk KIBiT.- 2012. —№ 3.- S.87-92
11. Iavorskyi R. Rol relihiinoi doviry v podolanni konfliktiv. Empyrychna veryfikatsiia paradyhmy pastoralnoi psykholohii [Tekst] / R. Yavorskyi // Dukhovno-psykholohichni osnovy khrystyianskoi psykholohii: kol. monohraf. /Pid red. Hrydkovets L.M. — Lviv : Skrynia, 2015. — S.183-195.
12. Gartner J., Larson D.B., Allen G.D. Religious commitment and mental health: a review of the empirical Literature // J. Psychol. Theology. — 1991.- № 19. — P. 6.
13. Ryan R.M., Rigbi S., King K. Two types of religious internalization and their relations to religious orientations and mental health // J. of Personality Soc. Psychology. — 1993. — № 65. — P. 586 — 596.

УДК: 159.922.8:159.923.32

КАЧАРОВА В.М.,
КОВАЛЬ О.Р.,
НЕСТЕРЕНКО І.І.
м. Київ

Kacharova V.M.,
Koval O.R.,
Nesterenko I.I.
Kiev

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ТА ЗРІЛОМУ ВІЦІ

Анотація. У роботі аналізується проблема ціннісних орієнтацій юнацького та зрілого віку, виявляється різниця ціннісних орієнтацій різних вікових категорій. Під час написання роботи було визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження.

Ключові слова: криза ідентичності, вікова криза, юнацький вік, зрілий вік, фрустрація, агресія.

COMPARISON OF VALUE ORIENTATIONS IN YOUTHHOOD AND ADULTHOOD

Abstract. Personality values serve the function of regulating behaviour and defining its purpose, linking it into a single whole personality and social environment. At each stage of personality development, the choice of the dominant mechanism of value system formation is determined by a complex set of internal and external factors. The importance of the study is the need to follow the process of worldview changes that occur in the period from youth to adulthood. An essential stage in youth is to adequately overcome the crisis of identity, which opens a positive direction in the development and transition to another crisis - the crisis of adulthood. In adulthood, a person is more active in his life, fully reveals his full potential; this leads to the creation of material and spiritual values of society. The main thing during this period of life is a professional activity and family relations. If at a young age there was a mastery of the profession and the choice of a companion, then in adulthood, it is the realization of their capabilities, skill in the chosen activity and family relations. The crisis of youth age is a loss of one's integrity as an individual and a lack of social definition. Because of this, there are "doubts" about my self, my actions, my place in the group, my future. There are possible consequences of frustration with the goals and social tasks of the individual, which can lead to the following options of subjective response: avoidance, passivity or aggressive confrontation. The crisis of adulthood is a reassessment of values, testing them for "effectiveness". The vast majority of mature people raise their offspring and, depending on their skill in coping with crises, this will affect the next generation, their psychological characteristics and their professional activities. The crisis of identity is the loss of self-worth, the blocking of inner identity and the lack of social acceptance. This crisis is both an age and a life crisis of man. It is the most difficult during the self-determination of personality.

Keywords: identity crisis, age crisis, young age, mature age, frustration, aggression.

важачого механізму формування ціннісної системи визначається складним комплексом внутрішніх і зовнішніх чинників. Внутрішні психологічні чинники і чинники зовнішнього соціального середови-

«ціннісні орієнтації» були зроблені такими значущими іменами як: Д.О. Леонтьєвим, В.О. Ядовим, Б.С. Братусем; аналізував динаміку ціннісних орієнтацій – І.С. Кон; К.А. Абульханова-Славська та

Т.М. Титаренко, визначали стратегію життєдіяльності особистості, С.Д. Максименко, досліджував взаємовплив процесів навчання і розвитку особистості [11].

Значущість дослідження ціннісних орієнтацій юнацького та зрілого віку обумовлена потребами як теоретичного значення, так і потребами практики, насамперед, необхідністю прослідкувати процес світоглядних змін, що відбуваються в період з юнацького до зрілого віку. Також вона обумовлюється значущістю формування особистісної цінності структури індивіда, що є найважливішим чинником процесу соціалізації особистості. У зв'язку з цим зрозуміло, що проблемі ціннісних орієнтацій як стержневого компонента особистості належить одне з провідних місць у дослідженнях психології особистісного розвитку.

Вивчення цінності відіграє важливу роль в суспільстві, так як відбуваються зміни в нормах поведінки людини, змінюються стереотипи мислення та діяння, завдяки розумінню цінностей нового покоління, можливо знайти основу вибору цих життєвих цінностей людини, що допоможе в з'ясуванні причини дій та її вчинків.

Сьогоднішній день показує факт функціональних порушень праці механізмів соціально-психологічної адаптації. Це призводить до труднощів у комунікації, як між особами одного віку, так і між віковими комунікаціями. На даний час, молодь надзвичайно суперечлива, з одного боку, відбувається індивідуальна, колективна та масова активність у суспільному житті, енергійність, а з іншого – страх, конформізм, не здатність адаптуватися до навколишнього середовища. Люди молодого віку особливо переживають різні критичні ситуації свого психофізіологічного стану та соціального становища. Важливим етапом юнацького віку є адекватне подолання кризи ідентичності, це відкриває позитивний напрямок у розвитку та переходу до іншої кризи, кризи – зрілого віку.

В свою чергу, криза зрілого віку – найбільш відповідний період життя людини, тому що в зрілості визначаються життєві шляхи, настає розквіт творчих сил, спостерігається прояв того активного становлення до життя, в результаті якого створюються матеріальні і духовні цінності суспільства. В зрілості головні сторони життя – це професійна діяльність та сім'я. Зрілість, це реалізація себе, розкриття потенціалу в професії. В своїй більшості, зрілі люди виховують та навчають молоде покоління, і в залежності від того, як це буде відбуватися, залежатиме доля та психологічні особливості майбутніх людей та спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Юнацький вік відносно до передуючих вікових категорій, характеризується більш стійкими ціннісними орієнтаціями – еталон життя.

Ціннісні орієнтації розширюють межі соціальної ситуації розвитку, виводячи юнака до вищого рівня стосунків з навколишнім світом. Відбувається формування готовності до професійного та життєвого самовизначення. Свідомість юнака більшою мірою починає характеризуватися спрямованістю у майбутнє. Юнаки починають тяжіти до різних видів діяльності. Юність вимагає від особистості адекватної оцінки своїх можливостей та меж власних перспектив. Це формується під час розвитку власного світогляду, сенсо-життєвого та ціннісного вибору. Саме юнацький вік є сензитивним до формування ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи. Основними характеристиками є їх зміст та ступінь сформованості ієрархічної структури.

Пошуки сенсу життя, в юнацькому віці перебувають у дуже напруженому стані. Поява, ще до цього часу не відомих потреб інтелектуального і соціального порядку, утіха яких може відбутися лише в майбутньому. Час від часу, проявляються внутрішні та міжособові конфлікти.

Кризовий юнацький період не завжди є тяжким, так як деякі особи проходять його непомітно для себе, а навіть і навпаки, дуже вдало та зручно для себе долають цей період та адаптуються. Деякі юнаки не зосереджують більшість своєї уваги на романтичних стосунках, їх цікавить спокій та впорядкованість. Останні, зосереджують свою увагу на соціальних нормах та правилах, цінностях, покладаються на оцінку оточення та «прямують» за своїми авторитетами. Найчастіше, такі юнаки, не завдають незручностей своїм батькам та вчителям. (І.Ю. Кулагина «возрастная психология»).

Але навіть при такому плавному переході від підліткового віку до юнацтва, можливі негативні наслідки в особистісному розвитку. Такі персони можуть бути більш поверхневі у своїх захопленнях. Більшість вчених вважає, що для істинного становлення особистості ведуть пошуки і сумніви, які є характерними для юнацького віку [4].

Особистість, що пройшла через них (пошуки, сумніви та інше) стають більшою мірою незалежними, творчо відносяться до вирішенню задач, мають гнучкіше мислення.

Зустрічаються ще два варіанти розвитку. Це, поперше, швидкі, стрибкоподібні зміни, які, завдяки високому рівню саморегуляції, добре контролюються, не викликаючи різких емоційних зривів. Діти рано визначають свої життєві цілі і наполегливо прагнуть до їх досягнення. Однак при високій довільності і самодисципліні у них слабкіше розвинені рефлексія і емоційна сфера [4].

Недостатній розвиток рефлексії у ранньому юнацькому віці, відсутність глибокого самопізнання тут не компенсується високою довільністю. Діти імпульсивні, непослідовні у вчинках і стосунках,

недостатньо відповідальні. Часто вони відкидають цінності батьків, але замість цього не в змозі запропонувати нічого свого. Влившись у доросле життя, вони продовжують кидатися і довго не можуть знайти себе у цьому світі. Динаміка розвитку в ранній юності залежить від ряду умов. Перш за все, це особливості спілкування зі значимими людьми, які суттєво впливають на процес самовизначення. У перехідний період притупляється гострота сприйняття однолітків. Більший інтерес викликають дорослі, чий досвід, знання допомагають орієнтуватися в питаннях, пов'язаних з майбутнім життям [4]. Старшокласник відноситься до близького дорослого як до ідеалу. В різних людях він цінує різні якості. Вони виступають для нього як еталони в різних сферах – в області людських відносин, моральних норм, в різних видах діяльності. До них він як би приміряє своє ідеальне «Я» – яким він хоче стати і буде у дорослому житті.

Спілкування з однолітками теж необхідно для становлення самовизначення в ранній юності, але воно має інші функції. Якщо до довірчого спілкування з дорослим старшокласник звертається, в основному, у проблемних ситуаціях, коли він сам утруднюється прийняти рішення, пов'язане з його планами на майбутнє, то спілкування з друзями залишається інтимно-особистісним, сповідальним. Він так само, як і в підлітковому віці, прилучає іншого до свого внутрішнього світу – до своїх почуттів, думок, інтересів, захоплень [10].

У юнацькому віці відбувається формування особистісної зрілості, це обумовлено часом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій. Зрілість вибудовується за рахунок: оволодінням понятійним мисленням, накопичення морального досвіду, становлення моральних цінностей. Включення людини юнацького віку в соціум обумовлене потребою в знаходженні однодумців з якими особа може спілкуватися та потребі відокремитися. Спілкування в цьому віці є дуже вибіркове, з'являються нові групи знайомих та групи друзів, де особа фіксована диференціює з ким і скільки хоче проводити часу.

За І. Коном, провідним психологічним новоутворенням юнацького віку є відкриття свого внутрішнього світу, осягнення своєї винятковості [3].

Механізм формування ціннісних орієнтацій: пошук – оцінка – вибір – проекція, в залежності від різної вікової категорії і змінюється навантаження переходячи більше с однієї ланки на іншу. Під час проживання життя, людина краще пізнає себе, зіставляє себе з іншими особами, згадуючи себе в минулому, дивлячись на сьогоднішнє та думаючи про майбутнє, вона робить свій життєвий вибір, зосереджується на якійсь цілі, намагається передбачити перспективи. Так у людини формуються її ціннісні орієнтації, що вибудовують певний «стержень» у людини, її «основу», так званий «характер» [12].

Юнацький вік характеризується спрямованістю на певні цінності, а саме хлопці виявляють для себе цінність у «вірних друзях», «здоров'ї», в свою чергу дівочі цінності зосереджуються на «коханні», «сімейному житті», «батьківстві». Юнак підноситься до високого рівня стосунків зі світом. Відбувається готовність до професійного та життєвого самовизначення. Юнацтво спрямоване на майбутнє.

Велике коло діяльності, великі можливості, це про юнацтво. Люди цього віку дуже активні, що є обумовлено їх ціннісними орієнтаціями. В свою чергу, віковий період підлітка – це прорив «Я», а юнацтва – розкриття «Я» в світобудові. Так юнак, намагається всіма своїми силами, знайти своє місце під «сонцем» [3].

На протязі всього людського життя, відбувається процес формування ідентичності. Цей процес є важливим тим, що відбувається ціннісно-змістовне самовизначення. Ціннісно-змістовна ідентичність, найскладніше і найважче проходить у юнацькому віці.

В свою чергу на юнака «тиснуть» високі вимоги, щодо зміни соціального статусу та індивідуально-психологічних особливостей, які зустрічаються у нових соціальних умовах. Це схоже на певний «екзамен», який має пройти кожна людина, і щоб його «здати», потрібно досягти ідентичності як позитивного психосоціального новоутворення.

В першу чергу саме слово «ідентичність» пов'язують з вченим Е. Еріксоном, який тлумачить ідентичність, як «міцно привласнений та особистісно прийнятий образ себе в усьому багатстві ставлення особистості до оточуючого світу, відчуття адекватності та стабільності у володінні нею власним «Я» незалежно від внутрішніх змін та зовнішньої ситуації, а також здатність особистості до повноцінного вирішення завдань, що виникаючих перед нею на кожному етапі її розвитку» [14].

У деяких книжках з психологічної літератури можна побачити, як відбувається об'єднання таких понять, як «ідентичність» та «ідентифікація». Однак таке бачення не є вірним, через те що вони відповідають поодиноким психічним стан і процес, котрий спричинює цей стан.

В наші дні ідентифікацію досліджують, як вітчизняні психологи та соціологи, так і зарубіжні. Якщо окреслити їх визначення певними словами, то вони всі зосереджуються на тому, що дане явище являє собою ототожнення чи уподібнення себе із значущими іншими, зазвичай з конкретною соціальною групою. Так, ми можемо зустріти визначення – «групова ідентичність». Більшість вчених розглядають ідентичність зі сторони зовнішнього-соціального аспекту, і майже більшість вчених не враховують внутрішній бік ідентичності, яка має зв'язок з Я-сферою особистості.

Криза ідентичності у юнацькому віці, може виникнути внаслідок критичних соціально-психологічних суперечностей, які досягли в житті людини критичного рівня. Першим, що може викликати цю кризу, це незгідність можливостей людини та її бажаннями, цілями й тими вимогами, які ставить соціум. Це характеризується тим, що особа не може виконати плани та програми по самореалізації, які поставив перед нею соціум. Навпроти, ідентифікація не ставить на мету, щоб одна особа була тотожна іншій чи тотожна соціальній групі, про яку говорив Е. Еріксон. Криза помітна і тоді, коли особистість «розчиняється в групі» та втрачає свою неповторність, свою індивідуальність, а разом цим і особистісний розвиток. Цей шлях призводить до зворот нього напрямку еволюції, до деградації особи [5].

Існує дві сторони ідентифікації, одна з них – персоналізація, а інша деперсоналізація. В першому випадку, особистісна ідентичність є сильнішою від соціальної, що призводить, до меншої подібності між членами групи і людина стає більш помітнішою, є більш виразною особистістю. А в другому випадку, соціальна ідентифікація бере «верх» над особистісною, що веде до деперсоналізації, тобто злиття з групою [14].

А. Шопенгауер висказував таку думку, що б бути таким, як інші, необхідно здійснити певну самопожертву, відмовитись на якусь частину від власного «Я» [13].

Іншими словами, кризу ідентичності описують, як не сумісність різних сторін «Я», що вказує на наявність внутрішньо-особистісного конфлікту, під час цього, з'являються сумніви щодо себе, своїх вчинків, свого соціального становища в близькому колі спілкування та в віддалених [1]. В цей час, особистість знаходиться в особистісно-смысловій невизначеності стосовно себе, не може досягнути ким вона є, навіть усвідомлені нею раніше різні ідентифікації, людина не може об'єднати [8].

Внутрішні суперечності особистості, у психології аналізуються, як рушійні сили її розвитку (Л.І. Божович, Л.С. Виготський). Криза ідентичності – це зміна способу життя. Кризові ситуації юнацького віку приводять до істотних змін у житті юнаків. Ці ситуації часто пов'язані із соціальною дезадаптацією, дестабілізацією, тривожністю, агресивністю.

Зміни особистості характеризуються внутрішньою трансформацією, яка спричинена проекцією вікового розвитку на бажаний соціальний статус і змінює поведінкове очікування людей до себе та себе до людей.

Формування системи ціннісних орієнтацій у зрілому віці

Зрілість – це період, що є найбільш значущим і відповідальним у житті людини, тому що саме в цей час, особистість спрямовує всю свою енергію на вибір та усвідомлення свого життєвого шляху, в

зрілості людина стає більш активніше ставитися до свого життя, повністю розкривається весь потенціал людини, її сили мають найоптимальніший рівень, це призводить до створення матеріальних і духовних цінностей суспільства. В цей період життя – головним є професійна діяльність та сімейні відносини. Якщо в юнацькому віці відбувалося оволодіння професією і вибір супутника, то в зрілому віці – це реалізація своїх можливостей, майстерність у вибраній діяльності і сімейних стосунках. У переважній більшості, зрілі люди, виховують своїх нащадків і в залежності від власної майстерності та подолання кризових ситуацій, це буде відбиватися на новому поколінні, на їх психологічних особливостях та професійній діяльності.

Поняття зрілості та її вікову періодизацію досліджували наступні вчені: Е. Еріксон, А. Маслоу, Е. Ільїн, Г. Олпорт, Ш. Бюлер, В. Моргун [2,6,9,14].

Е. Еріксон описував зрілість – як вік «здійснення діянь», найбільш повний розквіт. Головними лініями розвитку людини – це продуктивність, творчість та незаспокоєність – прагнення найкращим батьком, стати майстром в вибраній професії, бути активним та свідомим громадянином, хорошим другом, опорою для близьких [14].

Життя людини ділиться на три частини: до першої відновиться спрямованість на предметно-знарядево-продуктивне пізнання та перетворення довкілля; до другої – на людське спілкування; до третього періоду: самореалізація, самоактуалізація людини. На думку автора В. Моргуна, найголовніші кризи особистості є криза новонародженості, криза дитинства, що має перехід до шкільних віків, та криза молодості, що визначає перехід до самостійного дорослого життя [7].

У гуманістичній психології Маслоу та Олпорт, велике значення приділяли самореалізації та самоактуалізації дорослої особистості [6]. Маслоу, був тим, хто вів поняття самоактуалізації, тобто найширше та найбільше реалізувати себе. Перед зрілою особистістю, стоїть багато соціальних завдань: стати хорошим батьком для своїх дітей, стати майстром у вибраній професії, бути активним громадянином, бути хорошим другом. Маслоу, вважав, що людина самоактуалізується, не тільки задовольняючи свої елементарні потреби, а задовольняє такі потреби як, істина, краса, добро. Така людина, намагається досягти найвищих висот у справі, якою займається [6]. На основі аналізу біографій осіб, які самоактуалізуються, Маслоу виділив такі якості [6]:

- більш ефективно сприйняття дійсності і комфортніші взаємовідносини з нею;
- прийняття навколишнього, інших та себе;
- відстороненність (як потреба в усамітненні і самодостатності);
- спонтанність;
- постійна свіжість оцінок;

- незалежність від культури і оточення;
- соціальне відчуття;
- демократичний характер;
- глибокі, але вибіркові соціальні взаємовідносини;
- моральна переконаність;
- невороже відчуття гумору і креативність.

Гордон Олпорт вважав, що зрілість можна пояснити мірою функціональної автономії мотивації. Дорослий індивід продуктивний і здоровий, якщо він перевершив ранні форми мотивації і діє цілком свідомо [9]. Г.Олпорт, зробив опис особистості, яка самореалізовується за такими критеріями:

- цікавість до зовнішнього світу, широке відчуття «Я»;
- теплота (співчуття, повага, терплячість) по відношенню до інших;
- фундаментальне відчуття емоційної безпеки (прийняття самого себе, самоконтроль);
- реалістичне сприйняття дійсності та активність у діях;
- самооб'єктивація (саморозуміння), привнесення власного внутрішнього досвіду в ситуацію, що актуально переживається;
- «філософія життя», що впорядковує, систематизує досвід і надає сенс індивідуальним вчинкам.

Зрілу особистість можна охарактеризувати наступними рисами:

- Прийняття на себе відповідальності за власні думки, почуття та вчинки. Зріла особистість усвідомлює власний вибір, тому не перекладає відповідальність на інших людей. Тобто, не шукає причину своєї байдужості або агресії у комусь іншому.
- Свідомо незалежність. Тобто, відчуття внутрішньої свободи («Я маю право сказати «ні» та не відчувати себе винним»).
- Здатність відрізнити реальне від фантазійного. Вміти адекватно оцінювати власні можливості та ситуацію. Не обіцяти того, що насправді не буде зроблено. Вміння жити «тут і зараз».
- Відчуття цілісності власної особистості та наявності моральних норм. Прийняття самого себе зі своїми слабкими та сильними сторонами.
- Гнучкість та адаптивність. Вчасно відмовлятися від поведінкових стереотипів, що вичерпали свою практичну ефективність.
- Толерантність. Розуміння свого світогляду і світогляду інших людей, а також готовність до змін своїх знань, своєї картини світу.

Вивчаючи підходи різних вчених, можна дійти висновку щодо вікової періодизації людини, в якій існує велика кількість розбіжностей у поглядах дослідників, а саме на вікові межі періоду зрілості. Цю

розбіжність можна пояснити декількома причинами, перша з них, про те, що кожний вчений по різному підходить до побудови класифікації вікових періодів (фізіологічні чинники, психологічні чинники, антропологічні чинники, демографічні чинники, соціальні чинники), другою причиною є нерівномірність та гетерохронність процесу розвитку людини.

Отже, аналізуючи вітчизняних та зарубіжні дослідження ціннісних орієнтацій, можна сказати, що у сьогоденній психології, при такій великій кількості теоретичних та практичних досліджень, вчені ще не дійшли до єдиного розуміння «ціннісної орієнтації». Для дослідження цього питання потрібно більш детальніша і ретельніша методична та практична робота, при взаємодії з такими тісно пов'язаними поняттями ціннісної орієнтації як: («цінність», «ціннісні уявлення», «ціннісна привабливість», «установка», «мотив», «атитюд», «структура ціннісної орієнтації», «види ціннісних орієнтацій» та інші). Ми аналізували погляди різних авторів на зазначену проблематику. Таким чином, ціннісні орієнтації тісно пов'язані з пізнавальними та вольовими сторонами людської діяльності. Система ціннісних орієнтацій утворює змістовну сторону спрямованості особистості та виражає внутрішню основу її ставлення до дійсності. Також, ціннісні орієнтації виступають регулятором свідомості і поведінки людини і напрямують впливають на її розвиток в цілому. Особистість співвідносить власні потреби зі суспільно-значимими, що в результаті вибудовує ціннісні, що в свою чергу споруджує ієрархію ціннісних орієнтацій.

Висновок. Криза ідентичності – це втрата власної цілісності як безперервності життєздійснення, блокування внутрішньої індивідуальності та нестача соціального прийняття. Першочергово, криза може виникнути в віковій категорії юнацтва, на важливому етапі соціалізації людини. Ця криза є як віковою так і життєвою кризою людини. Найважливішою вона проходить у час самовизначення особистості, це та перешкода, яку потрібно подолати, що відкриє шлях до ідентичності як необхідної умови розвитку та стане важливим етапом соціалізації, що спрямує до дорослості.

Криза юнацького віку – це втрата особистістю власної цілісності як індивідуальності та відсутності соціального визначення. Через це і «з'являються» сумніви щодо власного «Я», своїх дій, місця у групі, майбутнього. Можливі наслідки фрустрації цілей і соціальних завдань особистості, що може призвести до таких варіантів суб'єктивного реагування: активний пошук безконфліктного здолання перешкод, уникнення, пасивність або агресивне протистояння.

Ідентичність – це завжди поєднання соціальних та особистісних складових, які трактуються як життєва криза людини та її вікова криза.

Зміни особистості характеризуються внутрішньою трансформацією, яка спричинена проєкцією вікового розвитку на бажаний соціальний статус і змінює поведінкове очікування людей до себе та себе до людей.

References

1. Alekseeva V. G. Value orientations as a factor of life and personality development / V.G. Alekseeva // Psychological journal. – 1984. – Т. 5. – № 5. – P. 63–70.
2. Ілін Е.П. Psychology of adulthood / Е.П. Ілін. – СПб.: Питер. 2012. – 469 p.
3. Кон І.С. The Psychology of early youth / І.С. Кон. – М: Просвещение, 1989. – 256 p.
4. Kulagina I.Yu. Age-related psychology - 5th edition / I.Yu. Kulagina. – М.: Izd-vo URAO, 1999. – 176 p.
5. Lukianenko T.N. Psychological features of discordant ambivalence of personality/ T.N. Lukianenko // Practical psychology and social work – 2001. – № 2. – P. 26–28.
6. Maslou A. The far reaches of the human psyche / A. Maslou; Trans. from English – SPb. : Evraziya, 1999. – 432 p.
7. Morhun V.F. Preventive-preventive psychological support for vocational guidance based on multidimensional personality theory/ V.F. Morhun // Psychological perspectives. – 2010. - Issue 16. – P. 205-216.
8. Ovchinnikova Yu.V. To the problem of identity crisis / Yu.V. Ovchinnikova // News of Moscow University. - Series 14. - Psychology. – 2000. – №2. – P. 84–89.
9. Olport G. Formation of personality: selected works / G. Olport. – М.: Smysl, 2002. – 462 p.
10. Skrypchenko O.V. Age-related and pedagogical psychology / O.V. Skrypchenko, L.V. Dolynska, Z.V. Ohorodniichuk ta in. – К.: Prosvita, 2001. – 416 p.
11. Stoletov P.N. Formation of personality / P.N. Stoletov. -М.: Mysl, 1987.- P.127.
12. Hilko M.E. Age-related psychology/ M.E. Hilko, M.S. Tkacheva.-М.: Yurajt, 2010. – 208 p.
13. Shopengauer A. Aphorisms of worldly wisdom/ A. Shopengauer. In the book: Under the veil of truth: Collected works. – Simferopol: Renome, 2003. – 496 p.
14. Erikson E. Childhood and society/ E. Erikson. – SPb. : Lenato, ACT, Fond «Universitetskaya kniga», 1996. – 592 p.

УДК:159.922.8:316.613.5

КРАВЧУК С. Л., Ік. психол. н.

М. Київ

Kravchuk S. L.
Kiev

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК УМОВА ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ЯК УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто проблему соціального інтелекту як умови партнерської взаємодії у осіб юнацького віку як учасників процесу освітніх інновацій. Здійснено теоретичний аналіз феномену соціального інтелекту. Емпірично встановлено відмінності в соціальному інтелекті та особистісній самоефективності у осіб юнацького віку з вираженням активним позитивним та активним негативним ставленням до освітніх інновацій. Емпірично визначено особливості зв'язку соціального інтелекту з психологічною дружністю та життєстійкістю особистості.

Ключові слова: студентська молодь, юнацький вік, освітні інновації, соціальний інтелект, особистісна самоефективність, психологічна дружність, життєстійкість.

SOCIAL INTELLIGENCE AS A CONDITION OF PARTNERSHIP BETWEEN YOUNG MEN AS PARTICIPANTS OF THE REFORMATION PROCESS

Abstract. Student youth are potential future parents, which is why the problem of the conditions of partnership interaction among adolescents as participants in the process of educational reform is becoming more relevant and practical. Defining the conditions for partnerships, establishing partnerships with young people as participants in the reform process will lead to effective implementation of educational innovations. Social intelligence is an essential intellectual ability that acts as the cognitive basis of communicative competence and determines social adaptation, communication effectiveness, ability to understand and adequately evaluate other people and themselves and their actions, actions towards others, ability to predict different behaviours, intentions, feelings and emotional states of a person by verbal and non-verbal expression. In order to study the psychological features of social intelligence of the individual, attitude to reform in the field of general secondary education, we used the following psychodiagnostic methods: 1) the technique of research of social intelligence of J. Guilford (in the adaptation of A.S. Mikhailova); 2) a special variant of the semantic differential technique for studying the psychological elasticity of the individual (S.L. Kravchuk); 3) the test of the viability of S. Maddy (in an adaptation by D.O. Leontiev and O.I. Rasskazova); 4) author's research questionnaire aimed at the study of subjective attitudes towards educational innovations; 5) general self-efficacy scale (Schwartz Ralph, Matthias Jerusalem). In our empirical study, 106 adolescents participated. It has been found that young people with a strong and active attitude towards educational innovations are more likely to believe in the effectiveness of their actions; think optimistically about their achievements; create optimistic scenarios, compared to adolescents, who are characterized by an active negative attitude to educational innovation.

Keywords: student youth, adolescence, educational innovations, social intelligence, personal self-efficacy, psychological resilience.